

Leíró magyar hangtan

12. téma

A mássalhangzók fonetikai és fonológiai rendszere

Olvasnivaló:

* Deme László: A magyar fonémák rendszeréhez és rendszerezéséhez. *Néprajz és Nyelvtudomány*, 15–16 (1971–1972): 89–99
= (több íráshibával:) Deme László: *Nyelvünkéről, használatáról, használóiról*. Szeged, 1994. 5–18.

Mássalhangzós jegyek (Bolla 209–11, 333–6)

	Fonetikai felhasználása:	Fonológailag:
0. Vokalikus–konzonantikus	<i>tiszta vokális–szemivokális–konzonáns</i>	+
1. A tüdő tev.	<i>expirációs–avulzív–inspirációs</i>	–
2. A gégefő tev.		
– a gégefő elmozdulása	<i>implozív–ejektív</i>	–
– hangszalagműködés	<i>zöngés–zöngétlen</i>	+
– a hangrés nyitottsága	<i>glottális zár–hehzetes–suttagott</i>	–
– a hangszalagok feszítettsége	<i>érdes–modális–rekedtes</i>	–
3. A velum és az uvula	<i>orális–nazális</i>	+

Mássalhangzós jegyek (Bolla 209–11, 333–6)

	Fonetikai felhasználása:	Fonológailag:
4. A képzés módja – akadály milyensége	<i>teljes zár (explozív–okkluzív) rés (centrális–laterális) termuláns affrikáta</i>	+
– az akadály elhárítása	<i>vibráló (trill)–ballisztikus (tap)– lökésszerű (flap)</i>	–
5. Ajaknyílás		
– a rés formája	<i>kerek (labiális)–lapos (illabiális)</i>	–
– ajakcsücsörítés	<i>csücsörített–semleges–szétfeszített</i>	–

Mássalhangzós jegyek (Bolla 209–11, 333–6)

	Fonetikai felhasználása:	Fonológailag:
6. Akadályképzés helye		
– Ajakkal képzett	<i>bilabiális–labiodentális– labiolingvális</i>	+
– Nyelvvél képzett	<i>koronális (apikális/kakuminális/ retroflex)–(pre/medio/poszt)dorzá- lis–radikális (faringalizált/semle- ges/palatalizált)</i>	–
– A szájpadlás és garatfál részvétele	<i>dentális–interdentális–alveoláris– prepalatális–mediopalatális– posztpalatális–veláris–uvuláris– faringális</i>	+

Mássalhangzós jegyek (Bolla 209–11, 333–6)

	Fonetikai felhasználása:	Fonológailag:
7. Az állkapocs helyz. – nyitottsági foka	<i>zárt–közepesen zárt–közepesen nyitott–nyitott</i>	–
8. A képzési idő tartama	<i>redukált–rövid–félhosszú–hosszú– ultrahosszú</i>	+

Disztinktív jegyek		
	Fonetikai felhasználása:	Fonol.
0. Vokalikus–konzonantikus	tiszta vokális–szemivokális–konzonáns	+
2. Hangszalagműködés	zöngés–zöngétlen	+
3. A velum és az uvula	orális–nazális	+
4. A képzés módja	zár (explozív/okkluzív)–rés (centrális/laterális)–termuláns–affrikáta	+
6. Akadályképzés helye	bilabiális–labiodentális–(pre/poszt)alveoláris–palatális–palatoveláris–veláris–faringális/laringális	+
8. A képzési idő tartama	rövid–hosszú	+

Disztinktív jegyek		
2. Hangszalagműködés	zöngés–zöngétlen	+
4. A képzés módja	explozív– nasális –spiráns–laterális–termuláns–affrikáta	+
6. Akadályképzés helye	bilabiális–labiodentális–alveoláris–posztalveoláris–palatális–palatoveláris–veláris–faringális/laringális	+
8. A képzési idő tartama	rövid–hosszú	+
0. Vokalikus–konzonantikus	tiszta vokális–szemivokális–konzonáns	helyette:
0. Zengősség	Zengő–nem zengő	+

Minimális párok	
Disztinktív jegy:	
2. Hangszalagműködés zöngés–zöngétlen	pók – bók, dél – tél, agya – atya, gép – kép, volt – folt, zár – szár, zsír – sír
4. A képzés módja explozív–nazális–spiráns–laterális–termuláns–affrikáta	expl.–nazális: bár – már, szád – szán zár–rés–affrikáta: tél – szél – cél zár–rés: bér – vér, de – le, merre – melle spiráns–laterális: jó – ló, zászló – László
6. Akadályképzés helye bilabiális–labiodentális–alveoláris–posztalveoláris–prepalatális–palatoveláris–faringális/laringális	bilab.–laident.: bak – vak, pont – font alv.–posztalv.–vel.: vád – vágy – vág alv.–posztalv.–prepal.: máza – mázsa – mája
8. A képzési idő tartama rövid–hosszú	baba – babba, rimel – rimmel, lap – lapp, fed – fedd, ina – inna, vice – vicce

A mássalhangzók fonetikai rendszere a főbb képzési jegyek alapján

MÓD ¹	HELY	AJAKHANG		NYELVHANG								UVULÁRS	LARINÁLS			
		Másként	Lakó hangok	FOGHANG				SZÁPOLÁSHANG								
				széles nyelvvel	szűk nyelvvel	széles nyelvvel / nem-azuláris / vékony nyelvvel	szűk nyelvvel / nem-azuláris / vékony nyelvvel	széles nyelvvel / nem-azuláris / vékony nyelvvel	szűk nyelvvel / nem-azuláris / vékony nyelvvel	széles nyelvvel / nem-azuláris / vékony nyelvvel	szűk nyelvvel / nem-azuláris / vékony nyelvvel					
SZÉLES NYELVVEL	Váltakozás	m-n	n	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Explozív	p	t	k	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Lakó	b	d	g	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Trémulás	h	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SZŐRNY NYELVVEL	Váltakozás	m-n	n	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Explozív	p	t	k	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Lakó	b	d	g	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Trémulás	h	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

A mássalhangzók fonetikus jelei (Bolla: 37)

		Zárhangok			Réshangok		Affrikáták
		Explozívák (orális)	Okkluzívák (nazális)	Trem.	centrális (orális)	laterális (orális)	
bilabiális	zg. zt.	b p	m	ψ Ψ	β φ		
labiodentális	zg. zt.		ɱ ɱ		v f		by pf
dentális	zg. zt.	d t	n	r	ð θ	ʃ	dz ts
alveoláris	zg. zt.	d t	n	r	z s	l	ts ʃ
posztalveoláris	zg. zt.				ʒ ʒ		
palatális	zg. zt.	ɕ ç	ɲ		ɟ ç	ʎ	
veláris	zg. zt.	g k	ŋ ŋ		ɣ x	ʟ	
uvuláris	zg. zt.	q q	ɴ	ʀ	ʁ x		
faringális	zg. zt.				ħ h		
glottális	zg. zt.	ʔ			ʕ		

A magyar nyelvben előforduló/előfordult fontosabb mássalhangzók fonológiai releváns jegyek alapján felállított fonetikai rendszere

Mód	Zárhang			Affrikáta	Réshang	
	Explozív	Okkluzív	Tremuláns		Centrális (spiráns)	Laterális
Hely	orális	nazális	orális	orális	orális	orális
bilabiális	p — b	— m	ɣ — ʝ		j — b	
labiodentális		— ʃ			f — v	
alveoláris	t — d	— n	— r	c — dz	sz — z	— l
posztalveoláris				cs — dzs	s — zs	
(pre)palatális		— ny		ty — gy	é — j	— ly
(palato)veláris	k — g	— á			c — g	
laringális	ħ —				h —	

		Zörejhangok (Obstruensek)				
		Zárhang		Részhang		Affrikáta
Mód	Hely	Exploziva	Tremuláns	Centrális (spiráns)	Laterális	
		orális	orális	orális	orális	
Hangszálmagátűzős		zöngétlen – zöngés	zöngétlen – zöngés	zöngétlen – zöngés	zöngétlen – zöngés	zöngétlen – zöngés
ajukhang	bilabialis	$p - b$ [p - b]	$\varphi - \psi$	$\theta - \beta$ [θ - β]		
	labiodentális			$f - v$ [f - v]		[pf - bv] ³
nyelvhang	alveoláris	$t - d$ [t - d]	$-r$ [r - r] ⁴	$s - z$ [s - z]	$-l$ [l - l]	$c - dz$ [ts - dz]
	posztalveoláris			$ʃ - ʒ$ [ʃ - ʒ]		$cs - dzs$ [tʃ - dʒ]
	palatális ⁵	$tʃ - dʒ$ [tʃ - dʒ]		$ç - j$ [ç - j]	$-h$ ⁶	$tʃ - dʒ$ [tʃ - dʒ]
	palatoveláris ⁷			$ç - j$ [ç - j]		
	veláris ⁸	$k - g$ [k - g]		$χ - γ$ [χ - γ]		
laringális	$ʔ - [ʔ -]$		$h - [h - h]$			

		Zengőhangok (Szonoránsok)				
		Zárhang		Approximáns		orális
Mód	Hely	Oklkluziva	Tremuláns	Centrális	Laterális	
		nasális	orális	orális	orális	
Hangszálmagátűzős		zöngés	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés
ajukhang	bilabialis	m [m]	μ [ɸ]	$\beta^h u - \beta^h$ [w] ²		
	labiodentális	μ [ɸ]				
nyelvhang	alveoláris	n [n]	r [r]		l [l]	
	posztalveoláris					
	palatális ⁵	ny [ɲ]		j / β^h [j]	β^h [ɰ]	
	palatoveláris ⁷					
	veláris ⁸	η [ŋ]		$\gamma^h u - \beta^h$ [ɰ]		
laringális						

A magyar nyelvben előforduló rövid mássalhangzók több variánsának a fonológiai releváns megkülönböztető jegyek alapján összeállított fonetikai rendszere

Magyar egyszerű nyelvi hangjelölés (az értekező 19. táblájával)

		Zörejhangok (Obstruensek)						Zengőhangok (Szonoránsok)			
		Zárhang		Részhang		Affrikáta		Zárhang		Approximáns	
Mód	Hely	Exploziva	Tremuláns	Centrális (spiráns)	Laterális	Affrikáta	Oklkluziva	Tremuláns	Centrális	Laterális	orális
		orális	orális	orális	orális	orális	nasális	orális	orális	orális	
Hangszálmagátűzős		zöngétlen – zöngés	zöngétlen – zöngés	zöngétlen – zöngés	zöngétlen – zöngés	zöngétlen – zöngés	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés
ajukhang	bilabialis	$p - b$ [p - b]	$\varphi - \psi$ [θ - β]	$\theta - \beta$ [θ - β]			m [m]	μ [ɸ]	$\beta^h u - \beta^h$ [w] ²		
	labiodentális			$f - v$ [f - v]		$tʃ - dʒ$ [tʃ - dʒ]	μ [ɸ]				
nyelvhang	alveoláris	$t - d$ [t - d]	$-r$ [r - r] ⁴	$s - z$ [s - z]	$-l$ [l - l]	$c - dz$ [ts - dz]	n [n]	r [r]		l [l]	
	posztalveoláris			$ʃ - ʒ$ [ʃ - ʒ]		$cs - dzs$ [tʃ - dʒ]					
	palatális ⁵	$tʃ - dʒ$ [tʃ - dʒ]		$ç - j$ [ç - j]	$-h$ ⁶	$tʃ - dʒ$ [tʃ - dʒ]	ny [ɲ]		j / β^h [j]	β^h [ɰ]	
	palatoveláris ⁷			$ç - j$ [ç - j]							
	veláris ⁸	$k - g$ [k - g]		$χ - γ$ [χ - γ]			η [ŋ]		$\gamma^h u - \beta^h$ [ɰ]		
laringális	$ʔ - [ʔ -]$		$h - [h - h]$								

IPA *palatális* : magyar *prepalatális*
 IPA: *palatoveláris* : magyar *palatális*
 IPA: *veláris* : magyar *palatoveláris* vagy *mediopalatális*

[w] (labioveláris approximáns) : $\text{ʍ} / \text{ŷ}$
 IPA [ç] : magyar *é* (*kapj, rakj*)
 IPA: [c_h] [x̣] : magyar *é* (*ihlet, pech, technika*)
 zárhang: IPA [c — j] : magyar *ty — gy*
 affrikáta: IPA [c_ç — j_ç] : magyar *ty — gy*

A magyar nyelvben előforduló rövid mássalhangzók főbb variánsainak a fonológiai releváns megkülönböztető jegyek alapján összeállított fonetikai rendszere
 Magyar nyelvészeti lexikon [2013. évi kiadás]

Működési mód	Zárhangok (Obstruentek)						Zénghangok (Sonoránsok)			
	Zárhang		Részhang		Affrikáta		Zárhang		Approximáns	
	Exploszív	Tremuláns	Centrális (ingó)	Laterális	Centrális	Laterális	Centrális	Tremuláns	Centrális	Laterális
Hely	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális
Hosszúság	orális — orális	orális — orális	orális — orális	orális — orális	orális — orális	orális — orális	orális	orális	orális	orális
Működési mód	Labialis	$\text{p} \rightarrow \text{b}$ $[\text{p} \rightarrow \text{b}]$	$\text{f} \rightarrow \text{v}$ $[\text{f} \rightarrow \text{v}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{s} \rightarrow \text{z}$ $[\text{s} \rightarrow \text{z}]$	$\text{cs} \rightarrow \text{dzs}$ $[\text{cs} \rightarrow \text{dzs}]$	m $[\text{m}]$	n $[\text{n}]$	ɲ $[\text{ɲ}]$	l $[\text{l}]$
	Labiiodentális		$\text{f} \rightarrow \text{v}$ $[\text{f} \rightarrow \text{v}]$				ɸ $[\text{ɸ}]$			
Működési mód	Árnyékos	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	t $[\text{t}]$	d $[\text{d}]$		l $[\text{l}]$
	Postdentális			$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$				
	Palatális	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$		$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	t $[\text{t}]$		d $[\text{d}]$	l $[\text{l}]$
	Palatoveláris			$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$				
	Veláris	$\text{k} \rightarrow \text{g}$ $[\text{k} \rightarrow \text{g}]$		$\text{k} \rightarrow \text{g}$ $[\text{k} \rightarrow \text{g}]$	$\text{k} \rightarrow \text{g}$ $[\text{k} \rightarrow \text{g}]$	$\text{k} \rightarrow \text{g}$ $[\text{k} \rightarrow \text{g}]$	k $[\text{k}]$		g $[\text{g}]$	l $[\text{l}]$
	Glottális	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$		$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$	$\text{t} \rightarrow \text{d}$ $[\text{t} \rightarrow \text{d}]$				

Szóvégi mássalhangzó + szonoráns

megmaradhat, ha szonoráns + szonoráns:
 gör_l, ajá_nl (? : ajá_{ll}), fá_jl (file)

hanghelyettesítés:
 szonoráns + szonoráns: sá_mli
 obstruens + szonoráns: kasz(t)ni, fecni, nudli,
 pemzli
 Ybli, Má_dli, Kindli
 szingli

Körmagyar a Lidl-boltok előtt

Népszabadság • 2004. november 19.

Több százan váraкоztak tegnap reggel a dunaharaszti Lidl-áruház nyitására, hogy a biztosan megkaparinthasák a fillérekért kínált akciós árukat. A korai vevőket itt és a másik tizenegy „Lidlinél” csak az ár érdekelte: kartonszám vitték az ismeretlen márkájú termékeket.

Hajnali sorban állás Dunaharasztn, a Lidl-üzletnél

A magyar nyelvben előforduló rövid mássalhangzók több variánsának a fonológiai releváns megkülönböztető jegyek alapján összeállított fonetikai rendszere
Magyar egyenletes hangsúlyú (zártjelenű) szavakban

Másk	Zártjelenű (Zártjelenű)						Nyíltjelenű (Nyíltjelenű)			
	Zártjelenű		Nyíltjelenű		Afrizált		Zártjelenű		Nyíltjelenű	
	Exploszív	Tremuláló	Centrikus (szélsőséges)	Laterális	Afrizált	Centrikus	Tremuláló	Centrikus	Laterális	
Hely	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	
Rezonansterület	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	
Szélesség	labialis	$p \rightarrow b$ [p → b]	$ʃ \rightarrow ʃ'$ [ʃ → ʃ']	$θ \rightarrow β$ [θ → β]		m [m]	$ɸ$ [ɸ]	$β \rightarrow ɸ$ [β → ɸ]		
	alveodentális		$f \rightarrow v$ [f → v]		$ɬ \rightarrow ɬ'$ [ɬ → ɬ']	n [n]				
Állás	átváltós	$t \rightarrow d$ [t → d]	$t' \rightarrow d'$ [t' → d']	$ʈ \rightarrow ɖ$ [ʈ → ɖ]	$ʈ' \rightarrow ɖ'$ [ʈ' → ɖ']	$ɰ \rightarrow ɰ'$ [ɰ → ɰ']	$ɰ$ [ɰ]	r [r]	l [l]	
	postdentoalveoláris		$s \rightarrow z$ [s → z]		$ʂ \rightarrow ʐ$ [ʂ → ʐ]	$ʃ \rightarrow ʒ$ [ʃ → ʒ]				
Szélesség	palatális	$ç \rightarrow ʝ$ [ç → ʝ]	$ç' \rightarrow ʝ'$ [ç' → ʝ']	$ʃ \rightarrow ʝ$ [ʃ → ʝ]	$ʃ' \rightarrow ʝ'$ [ʃ' → ʝ']	$ç \rightarrow ʝ$ [ç → ʝ]	$ç$ [ç]	$ʃ$ [ʃ]	$ç$ [ç]	
	palatoveláris			$ʃ \rightarrow ʝ$ [ʃ → ʝ]	$ʃ' \rightarrow ʝ'$ [ʃ' → ʝ']					
Váltakozás	veláris	$k \rightarrow g$ [k → g]		$x \rightarrow ɣ$ [x → ɣ]	$x' \rightarrow ɣ'$ [x' → ɣ']	g [g]		$ɣ \rightarrow g$ [ɣ → g]		
	lingvális	$t \rightarrow d$ [t → d]		$θ \rightarrow ð$ [θ → ð]						

A magyar nyelvben előforduló rövid mássalhangzók több variánsának a fonológiai releváns megkülönböztető jegyek alapján összeállított fonetikai rendszere
Magyar egyenletes hangsúlyú (zártjelenű) szavakban

Másk	Zártjelenű (Zártjelenű)						Nyíltjelenű (Nyíltjelenű)			
	Zártjelenű		Nyíltjelenű		Afrizált		Zártjelenű		Nyíltjelenű	
	Exploszív	Tremuláló	Centrikus (szélsőséges)	Laterális	Afrizált	Centrikus	Tremuláló	Centrikus	Laterális	
Hely	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	
Rezonansterület	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	magas - csúcs	
Szélesség	labialis	$p \rightarrow b$ [p → b]	$ʃ \rightarrow ʃ'$ [ʃ → ʃ']	$θ \rightarrow β$ [θ → β]		m [m]	$ɸ$ [ɸ]	$β \rightarrow ɸ$ [β → ɸ]		
	alveodentális		$f \rightarrow v$ [f → v]		$ɬ \rightarrow ɬ'$ [ɬ → ɬ']	n [n]				
Állás	átváltós	$t \rightarrow d$ [t → d]	$t' \rightarrow d'$ [t' → d']	$ʈ \rightarrow ɖ$ [ʈ → ɖ]	$ʈ' \rightarrow ɖ'$ [ʈ' → ɖ']	$ɰ \rightarrow ɰ'$ [ɰ → ɰ']	$ɰ$ [ɰ]	r [r]	l [l]	
	postdentoalveoláris		$s \rightarrow z$ [s → z]		$ʂ \rightarrow ʐ$ [ʂ → ʐ]	$ʃ \rightarrow ʒ$ [ʃ → ʒ]				
Szélesség	palatális	$ç \rightarrow ʝ$ [ç → ʝ]	$ç' \rightarrow ʝ'$ [ç' → ʝ']	$ʃ \rightarrow ʝ$ [ʃ → ʝ]	$ʃ' \rightarrow ʝ'$ [ʃ' → ʝ']	$ç \rightarrow ʝ$ [ç → ʝ]	$ç$ [ç]	$ʃ$ [ʃ]	$ç$ [ç]	
	palatoveláris			$ʃ \rightarrow ʝ$ [ʃ → ʝ]	$ʃ' \rightarrow ʝ'$ [ʃ' → ʝ']					
Váltakozás	veláris	$k \rightarrow g$ [k → g]		$x \rightarrow ɣ$ [x → ɣ]	$x' \rightarrow ɣ'$ [x' → ɣ']	g [g]		$ɣ \rightarrow g$ [ɣ → g]		
	lingvális	$t \rightarrow d$ [t → d]		$θ \rightarrow ð$ [θ → ð]						

A magyar sztyenderd mássalhangzók több variánsának a fonológiai releváns megkülönböztető jegyek alapján összeállított **fonetikai rendszere**
Magyar egyetemes hangtábla (alapban 23 ábrában)

Mód	Zöngés hangok (Obstruensek)					Zöngétlen hangok (Szonoránsok)			
	Zöngés		Rövid		Affrikáta	Zöngés		Zöngétlen	
	Explozív	Tremuláns	Centrális (spiráns)	Laterális	Affrikáta	Obstruív	Tremuláns	Centrális	Laterális
Hely	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális
labiális	$p - b$ $[p - b]$	$\varnothing - \varnothing'$	$f - v$ $[f - v]$			m $[m]$		$n - \eta$ $[n - \eta]$	
alveoláris			$t - d$ $[t - d]$	$s - z$ $[s - z]$	$c - dz$ $[tʃ - dʒ]$	n $[n]$	l $[l]$		
palatális			$tʃ - dʒ$ $[tʃ - dʒ]$	$s - z$ $[s - z]$	$cs - dzs$ $[tʃs - dʒs]$	ny $[ɲ]$	j $[j]$		
veláris	$k - g$ $[k - g]$		$h -$ $[h -]$					$\varnothing - \varnothing'$ $[-]$	
lingvális									

A magyar sztyenderd mássalhangzók több variánsának a fonológiai releváns megkülönböztető jegyek alapján összeállított **fonetikai rendszere**
Magyar egyetemes hangtábla (alapban 23 ábrában)

Mód	Zöngés hangok (Obstruensek)					Zöngétlen hangok (Szonoránsok)			
	Zöngés		Rövid		Affrikáta	Zöngés		Zöngétlen	
	Explozív	Tremuláns	Centrális (spiráns)	Laterális	Affrikáta	Obstruív	Tremuláns	Centrális	Laterális
Hely	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális	orális
labiális	$p - b$ $[p - b]$	$\varnothing - \varnothing'$	$f - v$ $[f - v]$			m $[m]$		$n - \eta$ $[n - \eta]$	
alveoláris			$t - d$ $[t - d]$	$s - z$ $[s - z]$	$c - dz$ $[tʃ - dʒ]$	n $[n]$	l $[l]$		
palatális			$tʃ - dʒ$ $[tʃ - dʒ]$	$s - z$ $[s - z]$	$cs - dzs$ $[tʃs - dʒs]$	ny $[ɲ]$	j $[j]$		
veláris	$k - g$ $[k - g]$		$h -$ $[h -]$					$\varnothing - \varnothing'$ $[-]$	
lingvális									

A magyar sztyenderd mássalhangzó fonémái
(Siptár Péter)

	Obstruensek			Szonoránsok		
	Explozív	Spiráns	Affrikáta	Nazális	Approximáns	Tremuláns
	- zöngés +	- zöngés +	- zöngés +			
labiális ajakhangok	$p - b$	$f - v$		m		
alveoláris foghangok	$t - d$	$s - z$	$c - dz$	n	l	r
palatális szájpadlás-hangok	$tʃ - dʒ$	$s - z$	$cs - dzs$	ny	j	
veláris hátulsók	$k - g$	$h -$				

Másodlagos artikulációs folyamatok

(sajátos képzésmozzanatok, mellékhangszínek)

Zöngétlenedés	Lehelt/Mormolt ejtés
Zöngésedés	Rekedtes ejtés
Aspiráció (hehezet)	Nazalizáció
Palatalizáció	Lateralizáció
Velarizáció	stb.
Labializáció	
Kakuminális ejtés	A mellékjelekkel jelölt képzésmódosulások listáját és
Réshangszerű ejtés	jelölését ld. Bolla: 41–43.
Faringalizáció	

tenuisz — média (zár)

fortisz — lénisz (rés)

fortisz (feszés) — lénisz (laza) (lenizáció)

p — b — B

k — g — G

Másodlagos artikulációs folyamatok

(sajátos képzésmozzanatok, mellékhangszínek)

Zöngétlenedés (<i>b, d, g</i>)	Lehelt/Mormolt ejtés
Zöngésedés	Rekedtes ejtés
Aspiráció (<i>pʰ tʰ kʰ pʰ, tʰ, kʰ</i>)	Nazalizáció
Palatalizáció (<i>t, l, p</i>)	Lateralizáció
Velarizáció (<i>l, t</i>)	stb.
Labializáció (<i>k, k_w</i>)	
Kakuminális ejtés (<i>l, ˘</i>)	A mellékjelekkel jelölt képzésmódosulások listáját és
Réshangszerű ejtés (<i>ř</i>)	APHI jelölését ld.
Faringalizáció	Bolla: 41–43.

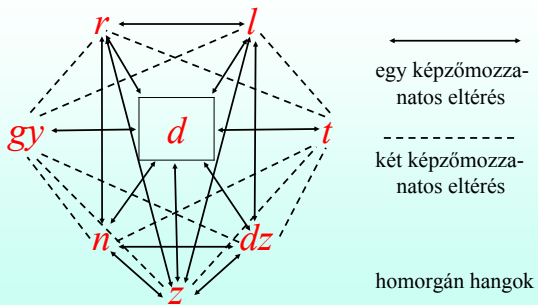
Zárhangok néhány változata a világ nyelveiben (Crystal: 201)

Leírása	Jele	Példa	Nyelv
Mód			
zöngés	b	bənu	szindhi „erdő”
zöngétlen hehezetlen	p	pənu	szindhi „levél”
hehezett	pʰ	pʰənu	szindhi „kigyócsuklya”
normolt (lehel)	pʰ	pʰənu	szindhi „sirató”
implozív	ɸ	ɸənu	szindhi „átok”
laringalizált (rekedtes)	ħ	ħənu	hausza „veszekszik”
ejektíva	kʼ	kʼəkəkə	hausza „hogyan”
nazális felpattanás	ɗ	ɗno	orosz „fenék”
prenazalizált	nd	ndzi	szuahéli „banán”
laterális felpattanás	ɬ	ɬhə	navaho „olaj”
ejektív laterális felpattanás	ɬʰ	ɬʰə?	navaho „éjszaka”
affrikáta	tʃ	tʃəit	német „idő”
ejektív affrikáta	tʃʰ	tʃʰəil	navaho „bölcső”
Hely			
bilabbiális (ajakhang)	p b	pig	angol „disznó”
dentális (foghang)	t d	muttu	malajalam „gyöngy”
alveoláris (fogmederhang)	t d	muttu	malajalam „sűrűség”
retroflex (kakamindlis)	ɖ ɗ	muttu	malajalam „tér”
palatális	c ɟ	ciri	kecsua „hideg”
veláris	k ɡ	kara	kecsua „drága”
uvuláris	q ɢ	qara	kecsua „bőr”
glottális	ʔ	ʔa la	arab „Isten”
labioveláris	kʰ ɡʱ	akpá	yoruba „kar”

Koartikuláció

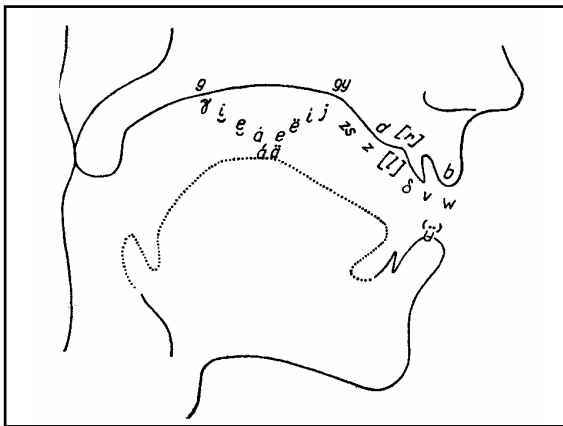
megelőző koartikuláció
megmaradó koartikuláció

A d rokonsági csoportja

A *d* változásai

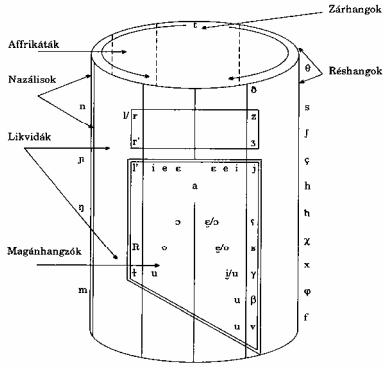
- d* > *gy*: palatalizáció
- gy* > *d*: depalatalizáció
- d* > *dz*: affrikálódás
- dz* > *d*: deaffrikálódás
- d* > *z*: spirantizáció
- z* > *d*: zárhangúsodás
- d* > *t*: zöngétlenedés
- t* > *d*: zöngésülés
- d* > *n*: nazalizáció
- n* > *d*: denalizáció

A magánhangzók és a mássalhangzók együttes ábrázolása (Deme)

képzés módja	képzési hely szerint		a jellemző morzsák		Gégszervek (szócskák)	
	vokalikus	konsonvokális	nyelvhangok			szócskák
			szélsőséges hangok	átmeneti hangok		
egyszerű hangok	í, e, o	a, u, y, ö, ü	szélsőséges hangok: p, b, t, d, k, g, f, v, s, z, h, x, ɟ, ɗ, ɠ, ɗɠ	átmeneti hangok: tʃ, dʃ, tɕ, dɕ, tʂ, dʂ, tʂʂ, dʂʂ	szócskák: s, z, h, x, ɟ, ɗ, ɠ, ɗɠ	
kettős hangok (szócskák)	szélsőséges hangok: ɕ, ɟ, ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	átmeneti hangok: ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	szélsőséges hangok: ɕ, ɟ, ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	átmeneti hangok: ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	szócskák: s, z, h, x, ɟ, ɗ, ɠ, ɗɠ	
hosszú hangok	szélsőséges hangok: ɕː, ɟː, ɟʃː, ɟʂː, ɟʂʂː, ɟʂʂː	átmeneti hangok: ɟʃː, ɟʂː, ɟʂʂː, ɟʂʂː	szélsőséges hangok: ɕː, ɟː, ɟʃː, ɟʂː, ɟʂʂː, ɟʂʂː	átmeneti hangok: ɟʃː, ɟʂː, ɟʂʂː, ɟʂʂː	szócskák: s, z, h, x, ɟ, ɗ, ɠ, ɗɠ	
szócskák	szélsőséges hangok: ɕ, ɟ, ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	átmeneti hangok: ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	szélsőséges hangok: ɕ, ɟ, ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	átmeneti hangok: ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	szócskák: s, z, h, x, ɟ, ɗ, ɠ, ɗɠ	
szócskák	szélsőséges hangok: ɕ, ɟ, ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	átmeneti hangok: ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	szélsőséges hangok: ɕ, ɟ, ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	átmeneti hangok: ɟʃ, ɟʂ, ɟʂʂ, ɟʂʂʂ	szócskák: s, z, h, x, ɟ, ɗ, ɠ, ɗɠ	

A hanghenger (Bodnár Ildikó: ÁNyT. 19: 25)

A zöngétlen részhangok körkörös elrendezése (Bodnár Ildikó: ÁNyT. 19: 15)

